

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора Манжули Андрія Анатолійовича на дисертацію Кіблик Дар'ї Володимирівни на тему: «Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю», подану до захисту у спеціалізовану вчену раду Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Проголошення України демократичною, соціальною і правовою державою зобов'язало усі органи публічної влади дотримуватись низки міжнародних стандартів щодо утвердження та забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Людина, її життя, здоров'я і безпека були на законодавчому рівні визначені як найвища соціальна цінність в країні. Беззаперечним є факт, що одним із найважливіших критеріїв оцінки розвитку суспільства та держави є стан суспільного здоров'я і системи його забезпечення. У таких умовах виконання відповідних обов'язків публічної адміністрації вимагає проведення державою необхідних ефективних заходів у сфері формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю.

Забезпечення й захист основних прав, свобод людини та громадянина в усіх сферах суспільного життя, надання публічно-сервісних послуг установлено пріоритетним завданням держави, її органів. Відтак, дисертаційне дослідження Д.В.Кіблик на тему «Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю», що присвячено комплексному аналізу державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю та адміністративно-правового механізму її формування та реалізації є актуальним та не викликає сумнівів.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. При вивченні дисертаційної роботи та наукових публікацій автора з'ясовано, що дослідження є структурованим, логічним, послідовним і відповідає заявленій меті та поставленим завданням, відображеним у роботі.

Автором здійснено аналіз достатньої кількості доробок із теорії держави і права, публічного управління й адміністративно-правової науки вітчизняних вчених, результатів узагальнення здійснення правотворчої і правозастосовної практики центральних органів виконавчої влади, зокрема. Нормативною основою дисертації є Конституція України, міжнародні договори, національне законодавство: закони та підзаконні нормативно-правові акти, які визначають засади формування та реалізації державної політики стосовно забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. Емпіричну базу дослідження становлять звіти та доповіді інституцій ООН, офіційні відомості Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Радника-уповноваженого Президента України з питань безбар'єрності, Урядового уповноваженого з прав осіб з інвалідністю, Міністерства соціальної політики України, а також правова публіцистика, довідкові видання, статистичні й аналітичні матеріали, що стосуються досліджуваних питань.

Варто відмітити, що всі розділи дисертації побудовані за принципом пропорційності та характеризуються єдністю змісту, в результаті чого автору вдалося виконати поставлені завдання та надати обґрунтовані висновки, пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю.

Основні наукові результати дисертаційної роботи опубліковано в 8 (восьми) публікаціях у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, а також п'яти тез доповідей, що були оприлюднені на науково-практичних конференціях різного рівня.

Здійснення аналізу дисертаційного дослідження та наукових публікацій дає підстави стверджувати про факт обґрунтованих результатів дисертації в галузі адміністративного права, як для теоретичного так і практичного застосування в межах виконаних дисертантом завдань, а також про те, що дослідження Д.В.Кіблик здійснено на високому науковому рівні, а наукові публікації висвітлюють положення всіх розділів дисертаційної роботи.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. За своїм характером дисертаційне дослідження є одним із перших у вітчизняній науці, що носить комплексний характер. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку результатів та висновків, що були отриманні вперше та мають високий ступінь новизни.

Зокрема вперше обґрунтовано новий науковий підхід визначення місця державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю у системі державної політики загалом, що виражається ієрархічним ланцюгом «внутрішня державна політика» – «соціальна/гуманітарна політика держави» – «державна політика щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю» та відзначається як субполітика. У роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації як теоретичного характеру так і, пов'язанні з ними рекомендації щодо практичного застосування, що свідчить про цілісність, завершеність та значущість новизни отриманих результатів.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Автором проаналізовано та використано у дисертаційному дослідженні вагомі, ґрунтовні дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених науковців, в яких досліджувалися історичні та методологічні засади у сфері забезпечення та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю.

Автором досягнуто поставленої мети дисертації, що полягає у тому, щоб на основі існуючих наукових розробок і чинної вітчизняної, зарубіжної нормативно-правової бази, а також міжнародних договорів здійснити комплексний аналіз державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю загалом та адміністративно-правового механізму її формування та реалізації зокрема.

Обґрунтованість отриманих автором результатів дисертації також підтверджується використанням, обраних з урахуванням мети та завдань,

об'єкта і предмета дослідження, сукупністю загальнонаукових та спеціальних методів дослідження.

Тож, все вище зазначене свідчить не лише про логічність та послідовність автора у дослідженні, а й про достатній рівень обґрунтованості положень, висновків та рекомендацій автора в дисертації.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Про високий рівень виконання поставленого завдання та оволодіння здобувачем методології наукового дослідження також свідчить використання при виконанні поставлених завдань загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Зокрема під час дослідження були використані такі методи наукового пізнання: діалектичний метод, методи дедукції та індукції, методи аналізу та синтезу, метод системного аналізу, формально-юридичний (догматичний) метод, порівняльно-правовий метод, метод прогнозування.

З урахуванням зазначеного, поставлені автором задля досягнення мети дисертації, завдання виконані на високому методологічному рівні, що слугує підтвердженням оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані дисертантом в своїй роботі висновки й пропозиції вже впроваджено та використовуються у практичній діяльності, освітньому процесі та науково-дослідній діяльності, про що свідчать акти впровадження, які є додатками до дисертації. Щодо практичного застосування у нормотворчій сфері – висновки, пропозиції та рекомендації, що викладені у дисертації, можуть бути використані для вдосконалення національної законодавчої бази, що визначає процедури формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю.

В освітньому процесі та науково-дослідній діяльності результати дисертаційного дослідження Д.В.Кіблик використовуються під час підготовки матеріалів для навчальних дисциплін «Адміністративне право України» та «Актуальні проблеми адміністративного права та адміністративна реформа в

Україні», а також для розробки посібників, підручників, лекцій і методичних матеріалів для студентів закладів вищої освіти (акт впровадження Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка від 16.12.2021 р. № 79/1-н; акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 04.07.2022 р.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційне дослідження Д.В.Кіблик на тему «Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю» має чітку структуру, визначену вимогами, що викладені в положеннях МОН та, зокрема, у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Дисертація Д.В.Кіблик складається з анотації, вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 258 сторінок, з яких 203 сторінок – основний текст, 29 сторінок – список використаних джерел (273 найменування), додатки – 10 сторінок.

В анотації викладено в стислій формі основні тези, категорії та поняття, запропоновані автором, напрямки шляхів вдосконалення адміністративно-правових засад формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. Анотація викладена українською та англійською мовою.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність. Визначено мету, об'єкт, предмет дисертації та поставлено наукові завдання. Зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Охарактеризовано методи дослідження з зазначення підрозділів, в яких вони були використані автором.

Окреслено наукову новизну отриманих результатів, що зумовлена характером обраної теми та підходом до її дослідження, практичне значення отриманих результатів та викладено дані щодо проходження основними теоретичними положеннями та практичними результатами апробації.

Перший розділ «Загальна характеристика формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю» містить три підрозділи: 1.1. «Державна політика щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю як об'єкт адміністративно-правового регулювання»; 1.2. «Мета, напрями, завдання та принципи формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю»; 1.3. «Правові засади формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю».

У першому розділі автором було з'ясовано, що відносно адміністративно-правових досліджень політику необхідно розглядати як стратегічний курс або напрям дій, який визначається, формується та реалізується спеціально уповноваженими публічними інституціями держави. Політика обов'язково має управлінську складову, оскільки є особливою формою діяльності органів державної влади, в першу чергу, виконавчої, що спрямована на організацію та впорядкування суспільних відносин у різних сферах, вирішення нагальних проблем.

Визначено, що у загальному вигляді державна політика має характерні атрибути, під якими варто розуміти її невід'ємні властивості та суттєві ознаки, що включає наступне: а) державна політика є системною діяльністю, вона має бути впорядкованою та цілеорієнтованою; в окремих випадках вона може виражатися в бездіяльності, що також матиме зумовленість певними цілями; б) державна політика є прерогативою обмеженої кількості органів державної влади; в) державна політика детермінується стратегічними цілями та/або нагальними суспільними проблемами; г) державна політика має мету та спрямування. Виокремлені атрибути запропоновано вважати універсальними.

Розкрито мету державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю та запропоновано диференціювати її на загальну, стратегічну та функціональну.

Виокремлено напрями державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, які запропоновано систематизувати шляхом поділу на: 1) напрями на основі забезпечення прав; 2) напрями на основі забезпечення свобод; 3) напрями щодо окремих категорій осіб з інвалідністю; 4) напрями комплексні; 5) напрями, зумовлені актуальними викликами.

Визначено завдання державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю та запропоновано їх розподіл на основі, базові та конкретизовані.

Другий розділ «Адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю» містить три підрозділи: 2.1. «Поняття та структура адміністративно-правового механізму реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю»; 2.2. «Суб'єкти реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю»; 2.3. «Адміністративно-правові інструменти реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю».

Проаналізовано наукові позиції стосовно поняття механізму адміністративно-правового регулювання та з'ясовано, що вони зводяться до системи адміністративно-правових засобів, які є інструментом впливу на певні суспільні відносини.

Досліджено сутнісно-змістовну складову адміністративно-правового механізму та виявлено, що він виступає тим інтегруючим компонентом, який комплексно поєднує всі важливі елементи, що забезпечують реалізацію певного процесу, діяльності, явища тощо у відповідній сфері.

Автором сформульоване авторське бачення поняття «адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю». Виокремлено характерні ознаки такого механізму.

Обґрунтовано недоцільність розподілу структурних елементів адміністративно-правового механізму реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю на обов'язкові та факультативні. Така позиція детермінована метою та цілями такої субполітики, при досягненні яких обов'язковими являються всі, без винятку, складники.

Запропоновано: з метою забезпечення принципу прозорості та відкритості діяльності органів публічної влади внести зміни до Положення про Раду у справах осіб з інвалідністю, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення Ради у справах осіб з інвалідністю» від 14.09.2016 р. № 628.

Третій розділ «Напрями удосконалення формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю» містить два підрозділи: 3.1. «Зарубіжний досвід формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю»; 3.2. «Шляхи удосконалення механізмів формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю».

Аналіз зарубіжного досвіду формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, а також пошуки шляхів удосконалення механізмів формування та реалізації цієї політики в Україні дали змогу сформулювати такі висновки, пропозиції та рекомендації.

Виокремлено напрями, які на сьогодні вважаються пріоритетними у досліджуваній сфері, зокрема це: 1) забезпечення захисту й безпеки осіб з інвалідністю у ситуаціях ризику (насамперед у збройних конфліктах, надзвичайних гуманітарних ситуаціях, епідеміях, пандеміях тощо); 2) забезпечення рівності, подолання дискримінації, здійснення заходів з абілітації та реабілітації; 3) забезпечення безбар'єрності фізичного оточення, транспорту, інформації, цифрових технологій, освіти, праці, культури, послуг та іншого; 4) забезпечення особливо важливих прав людини – на життя, освіту, охорону здоров'я, працю, доступ до правосуддя, особисту недоторканність, соціальний захист.

Із урахуванням позитивного зарубіжного досвіду запропоновано внести зміни до наступних нормативно-правових актів, які визначають адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю.

Проаналізовано Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю на період до 2025 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.04.2021р. № 285-р та визначено його недоліки.

Виокремлено проблеми, характерні для сучасних правових та адміністративно-правових механізмів формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю та сформовано шляхи їх розв'язання та вирішення.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Результати дисертації Д.В.Кіблик на тему: «Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю» мають всі тенденції щодо надання рекомендацій до їхнього використання, при нормотворчості, в подальших наукових пошуках, освітньому процесі закладів вищої освіти, а також при підготовці наукових публікацій та монографічних досліджень у сфері формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Позитивно оцінюючи отримані Д.В.Кіблик результати здійсненого нею дослідження, підкреслюючи їхню наукову та практичну цінність, необхідно звернути увагу на деякі дискусійні питання, зокрема:

1. У дисертації наголошено на недосконалоості чинного Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (с. 177). Зокрема, дисертантом визначено, що з метою забезпечення стабільної та відповідальної державної політики у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю, сприяння її визначеності, закладення необхідних правових основ формування та

реалізації, вважаємо за доцільне прийняти нову редакцію цього законодавчого акта. Чим саме обумовлена необхідність прийняття такої редакції?

2. Недостатньо уваги приділено питанням забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації. Враховуючи актуальність зазначеної тематики, було б доцільно зупинитись на означених аспектах у межах окремого підрозділу. Від цього дисертація б лише виграла.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць Д.В.Кіблик фактів порушення академічної доброчесності (плагіату чи фальсифікації) не виявлено. Дисертація є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне і прикладне значення.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Д.В.Кіблик на тему: «Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю» є завершеною, самостійно виконаною кваліфікованою науковою працею, що має вагоме теоретичне і прикладне значення, яка відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року, № 44, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор Кіблик Дар'я Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного
педагогічного університету
імені Володимира Винниченка,
доктор юридичних наук, професор**

А.А. Манжула